

Képzőművészeti szemle.

Az őszi kiállítások ismertetését a Múcsarnok ünnepével kell kezdenünk, az Ipolyi Arnold gyűjteményéből rendezett kiállítással, melyre alkalmat az a kegyeletes megemlékezés adott, hogy a kiváló egyházi férfiú, a magyar történelem-tudomány büszkesége, 50 évvel ezelőtt töltötte be a Társulat elnöki székét.

A főrangú papot kincsein keresztül mint hozzáértő gyűjtőt ismerhettük meg. Csodálhattuk a katolikus Egyház markáns egyéniségének, a kiváló szónoknak, a nagy tudósnak a maga gyönyörűségére összehordott művészi szépségeit, amelyek előtt állva, még azok is gondolkodóba eshettek, akiket a képzőművészeti alkotások kevésbé érdekelnek.

Gyűjteményének érdemei nemcsak abban összpontosulnak, hogy a némettől az olaszig, a szobrászattól a festészetig, az ötvösségtől a keleti szőnyegig mindent gyűjt, — ha az ízlését kielégíti — hanem azért is figyelemre méltó, mert korában az első, ki érdeklődését a magyar vonatkozású művészi tárgyakra irányítja.

Ez a kiállítás olyan, mint egy kaleidoszkop. Minden rész önálló, becses, együft mégis egészlet képez. Tallózva benne, Giovanni di Paolo rózsaszín városban játszódo jelenete, Szent György keresztel, finom rajzú, halvány tónusú, ez is épp úgy, mint Spinello Aretino Szent Pál lefejezése című dramatikus képe, minden múzeumnak dísze lehetne. Csupa áhitatot parancsol Matteo di Giovanni. Csak egyet-kettőt emeljünk ki a sok ismeretlen magyar érték közül: A Kassai mester Szent Félix, Regula és Exuberantius legendája, valamint a Bányavidéki mester képe, hangos bizonyítéka hazánk XV. századbéli emelkedett kultúrájának. Igazán nem kell szégyenkezniök sem a XVI. századbéli Kölni mester, sem a barokk Maulpertsch mellett a felvidéki magyar mestereknek.

A kiállítás legszebb, legértékesebb darabja Szent Jusztina, Pisanello lírai hangú képe. Zöld erdő virágos tisztásán ül a Szent. Mennyi finomság, szeretet nyilvánul meg az olasz mester képén.

Az összegyűjtött szobrászati művek ugyanazon a magaslaton mozog, mint a festészet. A XVI. századból való az expresszív, olasz Krisztus-fej. Megkapóan tragikus a XV. századból való, Mária halálát ábrázoló fafaragás. Csupa báj a magyar eredetű faragott predella, az Atyaistent körülvevő, éneklő angyalok karával. Csupa finomság a XVI. századból való, egyiptomi menekülést ábrázoló német csoportozat.

Mérhetetlen kincseket jelent a sok gobelin, mely a XV—XVIII. századig egyformán művészi darabokat tartalmaz. A szőnyegekről csak azt jegyezzük meg, hogy a keleti szőnyeg egyik legpompásabb fajtája, az erdélyi szőnyeg majdnem minden korból képviselve van.

A vitrinek telve fa- és elefántcsont-faragásokkal, kisméretű triptíhonnal, bronz-, ezüst- és arany-ötvösmunkákkal, melyek egyenként dicsérik a gyűjtő ízlését. A nemeslelkű püspök Egyházának ajándékozta kincseit. A Múcsarnok bölcsen tette, hogy fellendítőjének emléket felelevenítette és a gyűjtemény szépművészeti-múzeumbeli és az esztergomi primási-múzeumbeli anyagát így együtt mutatta be. A gyűjteményt különösen értékelhettük, mert kis híja, hogy ellenséges kézre nem került Ipolyi hagyatéka, mely a háború befejezésekor Nagyváradon a püspöki palotában volt. Csernoch János bölcs intézkedésének, Gerevich Tibor és Egry Aurél érveinek köszönhetjük, hogy méltó helyre jutott.

Az Ipolyi kiállítással együtt nyílt meg az Őszi tárlat. Zombory a föle megszokott modorban, főleg állatképekkel, Major Jenő, Kampis János, Horváth Béla, Knopp Imre, Sárdi Brutus, Aradi Edvi-Ilés festők szerepeltek, egy-egy természet elfoglalva műveikkel. A kiállítás keretében Pásztor János szobrász retrospektív anyaggal szerepelt. Pásztor nagyszerűen mintáz, minden tag a maga helyén. Ragyogó tisztaság, pontos „kidalgozás” jellemzi, bár mindez rovására megy az igazi elmélyülésnek. Szobrászata csupa hús, test, nuditás, érzékiség. A mi ideálunk nem Hildebrand külső megjelenítése, a szobrászatban belső, mély etikai tartalmat keresünk.

A Nemzeti Szalonban egy új festőegyesülés, a „Magyar arcképfestők társasága” tartotta első bemutatkozását. Az arcképnek, mint művészi produktumnak két kitévője van. A hűség és a festő egyénisége, amelyeket közös nevezőre kell hozni. Mindezekhez mint plusz, súlyos teherként járul a megrendelő kívánsága. A jó portré tulajdonképpen kettős arckép. A festő s a lefestett portréja. Sajnos ezen a kiállításon alig találkoztunk a jó portré kellékeivel. Legnagyobb része a kiállított képeknek „megrendelt”. Például Márk Lajos arcképei, melyeket valami fojtó levegővel vesz körül. A secesszióban él még. Szerencsére kivétel is volt. Glatz Oszkár egyszerű eszközökkel, természetesen adta vissza parasztruhás menyecskejét. Karlovszky régi módi naturalista, de tudja, hogy mit csinál s akaratát száz százalékgig keresztülviszi. Odry Árpád ragyogó színű kosztümös képe a művész legjobb művei közé tartozik. Balló Ede avatott esetje is azt mutatta, hogyan kell jó portré festeni.

Október folyamán nyílt meg Csontváry Kosztka Tivadar (1855—1919) képeinek kiállítása az Ernszt-múzeumban. A kiállításokat járó törzspublikumon kívül a szenzációt keresők töltötték meg nap-nap után a termeket. A nagy csődület nem a pikturának szólt. Patológia volt a nagy attrakció, a beteg idegzetű patikus akarták látni, aki álmában jött arra reá, hogy „mint festő nagyobb lesz Ráfaelnél” s aki Ferenc Józsefnek, mikor beteg volt, azt telegrafálta: „tegyék a királyt napra”. Csontváry nem kisebb dolgot akart, mint a természetet teljes nagyságában vászonra festeni. A hegyeket, a fákat portretirozni, életnagyságban. Ez volt a különöc ideája. A kiállításon némelyek a magyar Rousseau-t látták benne, ki francia kollegáját egy pár évtizeddel megelőzte. Mások nem hittek képeiben s műveit egy beteg ember produkciójának tekintették. Csontváry festő volt. Őt csak patológikusan megítélni nem szabad. Sokarcú; egyszer szárnyakon emelkedik és víziót fest, majd durván reális. A romantikát sem veti meg. Állandóan hatások alatt áll. Próféta c. képe Grecoval való barátságát árulja el. Selmechányát ábrázoló képe pedig Brueghel hatása alatt készült. A „Balki nagy templom”-ot 30 négyszögméteres vászonra festette. Olyan, mint egy színpad. Képeinek színezése szertelen. A durva nyerstól a complex színekig, naiv merészséggel, mindent alkalmaz. Gyermekes hangja először megkap, míg zökkenőhöz nem jutunk, melyek meggyőznek, hogy különöccel állunk szemben.

Ugyanebben a helyiségben nyílt meg a Csontváry-kiállítás után három fiatal festő kiállítása. Közülök a legtehetségesebb Kirchner Jenő. Tónusos, fátýollal átvont akvarelljei éreztetik Szőnyi hatását. Különösen fájképei árulják el képességeit. Fenyő György éretlen, viaskodik a naturával s nemcsak képeivel, de kereteivel, külső eszközökkel keres hatást. A harmadik kiállító Peterdi György, 15 éves gyerek. Rajzból egyest érdemel. Iskolában a helye.

Ezt követte a Munkácsy-céh III. reprezentatív kiállítása. Immár harmadszor a magyar művészet komoly megmozdulását jelenti. Nemzetközi viszonylatban is megállotta volna helyét. Nincs irányhoz kötve, mert a legszélső bal- és jobboldali művészeket leszámítva a teljes magyar művészetet mutatta be. A jól szelektáltság, a széles átfogó skála lehetővé tette, hogy mindenki megtalálja, amit keresett. A vértezett öregek s az izmos fiatalok mérték össze erejüket. A kiállítás egyetlen hibája, hogy a szobrászat gyéren volt képviselve. A beérkezettek komolyan szerepelnek. A fiatalok nagyobb tetszést aratnak.

A keleti művészet hatása alatt készült Pólya Iván érdekes, gyöngyháztónusban tartott képe. Aba Novák Vilmos somogyi búcsú-sokat ábrázoló festménye teljes mértékben hirdeti érettségét, képességeit. Szőnyi István édesanyja portréjával aratott különösebb tetszést. Patkó Károly „Ponte Nomentano“-ja Róma hangulatát varázsolta élénk. Basilidesz Barna Angyali üdvözlés c. rajzával, mint Halász c. nagy képével a kiállítás szenzációja volt. Kétségtelenül meglátszik rajta a japán művészet hatása. Halvány, hamvas színek, finom formák, lágy vonalak, egyszerűség, keresetlenség jellemzik műveit.

A Tamás-galériában Egry József szerepel. Fény, szín, árnyék, nagy ragyogás. Az atmoszféra s az atomok vibrálása érdeklik. Tájék, alak, vonal vagy forma egy jótányival sem több, mint amennyi okvetlenül szükséges élményei kifejezéséhez. Volumen nélküli, testetlen, lelki átélések. A fizikain túlemelkedés, az éterinek lerögzítése, a tisztaságra való törekvés Egry művészetének alapvonása, mely minden újabb képén mind világosabban fejeződik ki. Egy évi termése 21 kép. Témái egyszerűek, komplikáció nélküliek, keresetlenek. Isola bella-i képei Szicília minden rejtelmes, varázsos szépségét éreztetik. Keresztelő Szent János c. festménye megfoghatatlan árnyék-alakjaival, tündöklő fehérségével, a felkelő napot szimbolizáló halvány rózsaszínjével, a legisztább hitet sugározó áhítattal készült.

Dr. Jajczay János.